

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРІОГРАФІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ

УДК 94:930.2](477.83/.89)(092)«18/19»

DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2022-41-114-120>

Ірина Пятницькова

Донецький національний університет імені Василя Стуса

кандидат історичних наук, доцент (Україна)

e-mail: ipiatnickova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5809-5212>

ResearcherID: https://www.researchgate.net/profile/Iryna_Piatnytskova2

Спогади Василя Нагірного як історичне джерело

Анотація. Метою статті є дослідження інформаційного потенціалу спогадів Василя Нагірного, на основі їх комплексного вивчення, відтворення історії їх формування, аналізу змісту та смислових конотацій. **Методологія дослідження** обумовлена специфікою роботи з его-документами та полягає у комплексному, взаємодоповнювальному використанні аналітико-синтетичного, історико-генетичного, історико-порівняльного, біографічного, хронологічного методів наукового пізнання. При роботі над проблемою дотримано принципів історизму, об'єктивності, комплексності, що дозволило всебічно розглянути обрану для дослідження проблему. **Наукова новизна роботи** полягає у комплексному дослідженні «Зі моїх спогадів» Василя Нагірного як історичного джерела. Визначення його інформаційного потенціалу, що виходить за межі висвітлення біографії та громадської діяльності автора і має теоретичне та практичне значення для дослідження історії України другої половини XIX – початку XX ст. **Висновки.** Аналіз джерела, на основі вказаного науково-дослідницького інструментарію, дозволив сформуувати та обґрунтувати ряд концептуальних положень щодо часу його створення, який визначається періодом 1914–1919 рр., визначити його інформаційний потенціал, що полягає у відтворенні життєвого шляху Василя Нагірного, його суспільно-громадських ініціатив, діяльності народоців та розвитку українського національного відродження другої половини XIX – початку XX ст. на західноукраїнських землях, загальної суспільно-політичної ситуації в регіоні, дозволяє реконструювати окремі аспекти щодення та життя Львова в період Першої світової війни.

Ключові слова: Василь Нагірний, історія України другої половини XIX – початку XX ст., спогади.

Постановка проблеми. Василь Степанович Нагірний (1848–1921 рр.) належить до когорти діячів українського національного відродження, яких складно віднести до певного фаху чи напряму діяльності, які підкорюють своєю багатогранністю, активністю, бажанням бути корисним та змінювати світ на краще. В історії він відомий як архітектор, засновник кооперативних товариств, активний громадський діяч. В. Нагірний залишив по собі спомини «Зі моїх споминів», які є унікальним історичним джерелом, що мають великий інформаційний потенціал для дослідження його життя та діяльності, відтворення загального історичного тла доби автора. Водночас вони не були предметом спеціального наукового дослідження. Учені використовували джерело для вивчення біографії В. Нагірного, його громадської, кооперативної діяльності. Поза зором наукового поля залишався інформаційний потенціал «Зі моїх споминів», що виходить далеко за межі вказаних напрямів досліджень та здатен підвищити рівень об'єктивності у висвітленні різноманітних аспектів історії України другої половини XIX – початку XX ст.

Аналіз джерел та останніх досліджень. «Зі споминів» не досліджувалися як самоцінне історичне джерело. Окремі аспекти праці залучені науковцями до біографічних розвідок про В. Нагірного. Серед них праці дослідників кооперативного руху початку XX ст. І. Витановича, А. Жука [Витанович, 1964 : 88–93; Жук, 1913 : 52]. Оповідь про В. Нагірного як одного із представників галицької інтелігенції містить дослідження сучасного українського історика С. Пахолківа [Пахолків, 2014 : 380–382]. Своєю ґрунтовністю у висвітленні біографії автора та його родини вирізняються дослідження, підготовлені правнучкою В. Нагірного Х. Лев та дослідницею Н. Філевич «Нагірні, Леви: Історія родини», «100 церков Нагірних» [Лев, 2000 : 164; Лев, 2013 : 132]. У роботі також залучені дослідження методологічного характеру, які сприяли вибору науково-пошукового інструментарію. Серед них – праці американської дослідниці Дж. Уоллах та голландського історика Р. Деккера [Wallach, 2008 : 192; Dekker, 2002 : 13–37].

Дослідження побудовано на аналізі «Зі споминів» В. Нагірного. Водночас до нього залучені матеріали фонду Василя Нагірного Архіву діячів мистецтва та культури Львівської національної галереї мистецтв ім. Б. Возницького, періодичного видання «Діло», в якому публікувався автор.

Метою статті є комплексне дослідження інформаційного потенціалу спогадів В. Нагірного, визначення кола історичних проблем, що розкриваються в джерелі.

Виклад основного матеріалу. «З моїх споминів» Василя Степановича Нагірного були опубліковані в 1935 р. у Львові, вже після його смерті. Їх виданням займався І. Витанович, він уклав вступне слово. У ньому дослідник вказував на те, що «З моїх споминів» В. Нагірний написав на прохання своєї доньки Софії, яка і надала їх для друку [Нагірний, 1935 : 5]. Хронологічно «З моїх споминів» охоплюють період від народження автора (у 1848 р.) і до січня 1919 р., тобто події, яка зазначена останньою у хронологічному відношенні. Точна дата їх написання не відома. Водночас, з огляду на зміст роботи, можна зробити припущення, що автор почав їх писати вже у 1914 р., оскільки неодноразово вживав слова «до тепер», вказував у дужках саме цей рік.

Матеріали «Зі моїх споминів» В. Нагірного можуть бути залучені до дослідження широкого кола проблем історії України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Передусім джерело розкриває біографічні дані В. Нагірного, які дають можливість відтворити процес його формування як видатного архітектора, кооператора, громадського діяча.

Спомини про дитинство, молоді роки, труднощі, пов'язані із періодом становлення, сповнені особливої емоційної рефлексії, яка не буде властивою описам подальших періодів життя та діяльності. Цей час автор передає дуже детально, з назвою всіх навчальних закладів, де він здобував освіту, характеристикою навчального процесу, викладацького складу.

Народився Василь Нагірний 11 січня 1848 р. у с. Гірне, поблизу м. Стрия, на Львівщині. Його батьки – Степан Нагірний та Анна Гриньовських – належали до середньо-заможних господарів. Через ранню смерть матері та створення його батьком нової родини В. Нагірний виховувався бабусею. Він у найменших деталях переповідає історії, які йому у дитинстві розповідала бабуся, про життя своєї родини та інших селян за часів кріпацтва. На нього (дитину) це справило велике враження, автор зазначає, що не може забути їх, будучи вже сам похилого віку. За його словами, саме ці історії визначили напрям його подальшого життя, сформувавши стійкі почуття поваги та співчуття до селянства [Нагірний, 1935 : 9–10].

Його доля була досить типовою для українського сільського хлопчика Галичини другої половини ХІХ ст. З певною іронією дорослої людини він описує чотирирічне навчання в місцевій дяківській школі, в якій єдиною книгою був «Буквар», а певним заохоченням за гарне навчання (з третього року навчання) могли стати запитання читати псалтир при небіжчиках, оскільки це гарантувало участь у поминальному частуванні [Нагірний, 1935 : 10].

У 1859 р. батько відвіз В. Нагірного до народної школи в м. Стрий. Сам автор вказує, що це сталося через те, що він вивихнув ногу і її вирішили не вправляти, щоб у майбутньому його не забрали до війська, натомість порадили батькові здати сина до народної школи [Нагірний, 1935 : 14]. Навчання там тривало чотири роки. Після сільської школи його було зараховано відразу до другого класу. Прикметним є те, що з усього трирічного навчання В. Нагірний переважно згадує постійне побиття вчителями її учнів у «виховних цілях». І лише декількома реченнями описує вивчення німецької та запровадження викладання предметів українською мовою.

Після закінчення народної школи, він був переведений до дворічної реальної. Очевидно, що тут дійсно мав можливість навчатися, а не лише виховуватися шляхом постійного страху перед побиттям. Про це свідчить детальний опис саме навчального процесу [Нагірний, 1935 : 18].

Коли В. Нагірний навчався в першому класі реальної школи, померли його бабуся та батько, і він мусив сам заробляти на своє існування лекціями, які були «дуже лихо платні» [Нагірний, 1935 : 19]. Найяскравіший спомин цього періоду для автора пов'язаний з тим, коли він зміг досхочу наїстися хліба [Нагірний, 1935 : 20].

У 1866 р. В. Нагірний приїздить до Львова для продовження навчання. Для того, щоб мати хоч якийсь прихисток, він вступив до бурси «Народного дому». Проте, зрозумівши, що не здобує тут освіти, через півтора місяці перебування перейшов до дворічних педагогічних курсів («препаранди»), які також діяли при «Народному Домі». Після закінчення першого року навчання на учительських курсах він перевівся до четвертого класу реальної школи, що була в приміщенні львівської ратуші. Закінчивши її, В. Нагірний вступив до Технічної академії у Львові [Нагірний, 1935 : 25–26]. Роки навчання у Львові стали складним випробуванням для юнака, адже відчував постійний голод та нужду, які очевидно були на скільки тяжкими, що і в дорослому житті він не міг їх забути: «була крайня біда, одначе охота до науки поборювала все лихо» [Нагірний, 1935 : 26].

Після закінчення першого курсу академії В. Нагірний планував поїхати до м. Цюрих, для продовження навчання. Автор споминів не розповідає, чому саме це місто обрав для подальшого навчання. Він дізнався про існування стипендії ім. Блашкевича, яку надавала рада «Народного дому», та планував її здобути. Але йому відмовив представник ради Василь Ковальський, зрештою сказавши: « як не має удержання, то й хай сидить дома». «Я відійшов зі сльозами в очах», – пише В. Нагірний [Нагірний, 1935 : 27].

Проте ця відмова не зупинила його. У жовтні 1871 р. поїхав до Швейцарії на кошти, зібрані з приватних лекцій. В. Нагірний записався до підготовчого курсу політехніки, а в 1872 р. перейшов на відділ будівництва, який закінчив у 187_ р., здобувши фах інженера-архітектора [Архів діячів мистецтва та культури ЛНГМ ім. Б. Г. Возницького. Ф. Наг-Лев. Арх. ЛНГМ – 1687. Арк. 1]. До 1882 р. він працював у приватних та урядових будівельних установах м. Цюрих.

В. Нагірний виклав свої спостереження щодо швейцарців та їх повсякденного життя. Він характеризував їх як дуже працьовитих та демократичних людей. Найбільше вражала політична культура населення, демократичний характер виборчого права: «коли я бачив ці вибори, тиснулися мені до очей сльози, як порівняв їх з виборами в нас, де горожанина нашої землі трактується мов худобу; та, на жаль, цей горожанин позваляє на те. Та чи діжду я того, коли й наша кратна, позбудеться непрошених опікунів і так устроїться, як ця маленька Швейцарія» [Нагірний, 1935 : 34].

У 1882 р. В. Нагірний вирішив повернутися до м. Львова. Автор не розкриває причин свого повернення, але це було досить зважене рішення з огляду на те, що він детально спланував маршрут своєї поїздки [Нагірний, 1935 : 34].

Львівський період споминів виглядає, порівняно з попереднім описом, досить спорадичним, він вже не має такого ступеня емоційної рефлексії. До того ж, описуючи один із основних напрямів своєї діяльності, а саме архітектурний, В. Нагірний обмежився лише згадкою про заснування архітектурного бюро та про поїздки в Київ, де мав змогу ознайомитися з архітектурою міста. Достатньо мало уваги автор джерела відвів і сепараціям приватної сфери. Лише констатує, що в листопаді 1884 р. одружився з Марією, дочкою отця Євгена Дудкевича. У шлюбі у них народилося четверо дітей: син Євгеній, майбутній архітектор; Євстахій – випускник Торгівельної академії; Анна – дружина судді Сафата Рубиновича; Софія, яка була студенткою 4 курсу філософського факультету Львівського університету [Нагірний, 1935 : 39].

Описуючи львівський період, В. Нагірний зосереджує основну увагу на висвітленні своїх громадських ініціатив та розкриває процес їх впровадження в життя. Варто зазначити, що долучатися до громадських об'єднань він почав ще у Швейцарії. У період свого навчання В. Нагірний входив до товариства «Польська молодь», «Руський кружок». Сам він виступив з ініціативою створення безпартійного слов'янського товариства «Славія». Товариство об'єднувало молодих людей, які співчували соціалістичним ідеям і ставили за мету підтримувати дружні відносини серед його членів та поширювати інформацію про історію, культуру своїх народів. Його практична діяльність була спрямована на проведення публічних лекцій, дискусій, співів, декламацій слов'янськими мовами. При товаристві навіть засновано хор. Сам В. Нагірний проводив лекції, присвячені українським традиційним та релігійним звичаям, Т. Г. Шевченку та його впливу на українське національне відродження.

Досягненням діяльності «Славії» він вважав популяризацію інформації про Україну та українців: «Треба додати, що швейцарці, не виключаючи навіть професорів університету й політехніки, не мали поняття про те, що існують на світі Божім якісь русини. Мої відчити були для них великою новиною» [Лев, 2000 : 76–77].

Можна зробити припущення, що саме у Швейцарії знайомиться із соціалістичними поглядами. Очевидно, що в цей час він захоплюється і кооперацією, яка розвивалась у Швейцарії з середини XIX ст.

Здобуті знання та досвід за кордом, В. Нагірний намагався реалізувати вже у Львові. Одним із перших його напрямів громадської діяльності стає організація кооперативів. Він був переконаний, що залучення українства до підприємницької діяльності здатне сприяти не лише його економічному посиленню, а й збільшенню політичного впливу. Кооперативи розглядалися В. Нагірним, як один із способів залучення українців до підприємницької діяльності, підвищення економічної ефективності їх господарств, шляхом взаємодопомоги. Свої погляди виклав у статті «Як люди собі у нужді помагають», що була опублікована у часописі «Діло» [Нагірний, 1882 : 77–81].

Після цього його запросили до участі в нарадах торговельного комітету при Товаристві ім. М. Качковського та попросили написати статут для окремого товариства, яке отримало назву «Народна торгівля». Саме з цього почалася його практична кооперативна діяльність. У споминах Василь Степанович описує той скепсис, з яким він зустрічався на початку заснування товариства [Нагірний, 1935 : 35–36]. Далі споживчий кооператив став не лише одним із перших в

регіоні, а й найуспішнішим, який мав розгалужену мережу. Його діяльність продовжувалася до 1939 р., коли воно націоналізувалося радянською владою [Витанович, 1964 : 88–93].

Велику увагу В. Нагірний присвячує у своїх споминах процесу заснування товариства взаємного кредитування «Дністер», яке потім стало фінансово успішним кооперативним банком. Автор детально розкриває всі труднощі, з якими він зіштовхнувся під час його заснування. Підготовка до відкриття товариства розпочалася у 1884 р. і тривала до 1896 р. Причинами такої тривалої роботи було те, що товариство мало постати як українське, а австрійська влада, місцеве польське керівництво не ставилися до подібних ініціатив прихильно. Не всі народовці підтримували кооперативні ініціативи В. Нагірного. Зокрема, О. Огоновський охрестив цю справу «ідеєю фікс Нагірного». Великих зусиль автору споминів вартувало зібрати необхідні для затвердження статуту підписи, а ще більших – необхідні кошти для формування основного капіталу. За визначенням В. Нагірного, лише започаткована з 1890 р. політика «нової ери» зробила можливим відкриття товариства [Нагірний, 1935 : 44–45].

Зазнавши труднощів на шляху здобуття освіти, В. Нагірний намагався спростити цей шлях для інших, особливо для української молоді, яка не мала матеріальних можливостей для отримання певного фаху. У «Зі своїх споминів» автор перераховує цілий ряд подібних ініціатив, замовчуючи їх важливе значення в розвитку української молоді регіону. Серед них – товариство руських ремісників «Зоря», яке виникло у 1884 р. Його діяльність спрямовувалася на координацію та співпрацю між ремісниками та торгівцями, організацію культурно-просвітницької роботи, надання освіти молоді. Поступово товариство переросло в розгалужену мережу подібних об'єднань, що діяли на Галичині до Другої світової війни [Пахолків, 2014 : 382].

У споминах відтворено також ініціативу В. Нагірного з організації пожежних товариств. На це його надихнув досвід швейцарців. Він почав інформаційну діяльність з метою створення подібних товариств серед сільської молоді. В. Нагірний опублікував відповідну статтю у журналі «Батьківщина» (1886 р.), підготував друком статут пожежного товариства та poradnik з того, як його засновувати. Він організував товариство «Огневої сторожі» в громаді Рудно, коло Львова, а також ще декілька подібних об'єднань.

Описуючи свою роботу над цим проектом, В. Нагірний розповідає про один інцидент, який яскраво демонструє політичну ситуацію у регіоні та ставлення влади до ініціатив представників української громади. На прохання Альфреда Збурського, директора Краєвого Банку і начальника «Стражи охотнічей» В. Нагірний дозволив перекласти розроблений ним статут польською мовою. Після чого намісництво ухвалювало статут на польській мові і систематично відкидало утвердження його українського варіанту, «через що і припинилася організація огневих сторож по нашим селам» [Нагірний, 1935 : 44].

Популяризація справи пожежних товариств сприяла тому, що В. Нагірного запросили очолити патріотично-гімнастичне товариство «Сокіл» у 1893 р. І хоча його діяльність більше пов'язана із І. Боберським, саме В. Нагірний був першим головою. У своїх споминах він зазначав, що намісництво ускладнювало процес відкриття товариства, і все ж таки воно було затверджене 26 липня 1893 р., а офіційне засідання з відкриття відбулося 11 лютого 1894 р.

У 1898 р. В. Нагірний виступив ініціатором і одним із засновників «Руської ремісничої і промислової бурси у Львові». Його діяльність мала важливе значення, адже хлопці із незаможних родин отримали можливість здобути фах будівельника і реалізуватися у житті. За інформацією В. Нагірного, кількість вихованців закладу поступово збільшувалася, із 6 доходила до 40, що свідчить про значущість цього навчального закладу [Нагірний, 1935 : 47].

Подібний характер мала пропозиція В. Нагірного Товариству русинів у Львові заснувати господарсько-заробіткове товариство під назвою «Жіноча спілка промислова Труд». Сам автор уклав статут до нього у 1894 р. Воно займалося виготовленням суконь та білизни, організувало салон мод та продаж готових суконь. При ньому діяла бурса для дівчат з провінції.

Поєднання освітнього та економічного завдання передбачав проект В. Нагірного із заснування «Народної гостиниці», який він запропонував у 1899 р. Він передбачав створення можливості для молоді вчитися готельній справі, здобути досвід праці у кав'ярні та шинку, а також поширювати подібні комерційні напрями діяльності серед українства. Реалізація цього проекту виявилася для В. Нагірного досить складною. Попри хворобу, він брав безпосередню участь у веденні всіх фінансових справ, будівництві будинку для «Народної гостиниці». І не зважаючи на це, частина представників дирекції товариства звинуватила його у розтратах коштів. Ревізійна комісія прийшла до висновку про безпідставність звинувачень В. Нагірного. Проте сам процес був для нього досить емоційно складним. Однак і в часи Першої світової війни заклад продовжував працювати [Нагірний, 1935 : 52–54].

Інформаційне наповнення спогадів Василя Нагірного дозволяє їх залучити до дослідження розвитку українського національного руху на західноукраїнських землях, загального політичного становища українства в регіоні. Хоча він сам зазначав, що «політиком у тому сенсі,

.....
як її в нас розуміють, я властиво не був» [Нагірний, 1935 : 57], будучи громадсько активною особистістю, він не міг оминати цієї площини діяльності.

У грудні 1896 р. В. Нагірний брав участь у депутації до цісаря, яка мала на меті ознайомити владу та віденське суспільство зі зловживанням поляками владою в регіоні. Причиною цієї депутації стала політика намісника краю К. Бадені. Попри укладену в 1890 р. угоду з народовцями, що отримала назву «нової ери», намісник не підтримував розвитку українського руху. Окрім того, силовими методами, шляхом підкупу намагався вплинути на вибори до галицького сейму в 1895 р. та австрійського парламенту 1897 р., через що вони отримали назву «баденських» або «кривавих». Депутація мала успіх, справа набула широкого розголосу, а сам намісник вимушений був подати у відставку [Нагірний, 1935 : 51–51].

В. Нагірний брав участь у виборах до Державної Ради у Відні 1897 р., проте перемогу не здобув. Але сам виборчий процес, що супроводжувався підкупом виборців горілкою та пивом, залишився у його споминах [Нагірний, 1935 : 56].

Сам автор належав до народовців, очевидно що зі своїми політичними уподобаннями він визначився ще в період навчання. Опис його громадської діяльності проливає світло на розвиток цієї громадсько-політичної течії. Більшість ініціатив, запропонованих та реалізованих В. Нагірним, відповідали народницькому напрямку діяльності та були підтримані його учасниками. Він був членом головного відділу «Просвіти», певний час заступником голови О. Огоновського.

Водночас із описом напрямів діяльності народовців «Зі моїх споминів» мають інформаційний потенціал для вивчення їх внутрішнього життя. В. Нагірний згадує про внутрішні конфлікти та непорозуміння між членами. Відтворює загальне суспільно-політичне тло, у якому вони мусли працювати і яке було пов'язане з необхідністю постійного спротиву москвофільству, боротьбою за право політичної та культурної суб'єктності із польським рухом та їх домінуванням у регіоні.

Автор споминів привертає увагу до цікавого аспекту розвитку українського національного відродження на західноукраїнських землях. Він згадував про перші зіткнення між польськими та українськими студентами, які в умовах «стану облоги» за часів польського повстання 1863 р. переходили на рівень маркування своєї політичної позиції через одяг. Польська молодь носила одяг польського крою, а українська – козацьку [Нагірний, 1935 : 18]. Що суперечить усталеній в історіографії тезі про низький ступінь впливу історичної пам'яті про козацькі часи на розвиток українського національного відродження в Галичині.

«Зі моїх споминів» може бути залучене при вивченні біографії інших діячів українського національного відродження. Адже В. Нагірний був знайомий та переписувався із М. Драгомановим. Він товаришував і певний час мешкав із І. Франком. В. Нагірний згадував, що під їх будинком постійно чатував поліцейський, але вони, знаючи про це, «поводилися згідно з законами» [Нагірний, 1935 : 35]. Тісно співпрацював із редактором часопису «Діло» Володимиром Барвінським. У його споминах згадуються Ю. Романчук, К. Левицький та ін.

Спогади В. Нагірного також можуть слугувати джерелом до вивчення повсякденного життя регіону. З певною ідеалізацією, емоційністю автор описує життя українського с. Гірне, в якому проходило його дитинство. Він акцентував увагу на тому, що «люди мирно співіснували, не позиваючись один на одного», вирішували суперечливі питання шляхом втручання вїта та присяжних» [Нагірний, 1935 : 16]. Очевидно, що це було простіше, оперативніше і дешевше.

Описуючи щодення, В. Нагірний вказував, що люди ходили в одязі власного виробництва, влітку – босі. До села часто приходили торговці, міняли, кушніри, які шили нові та латали старі кожухи; димкарі, які за заготовленими лекалами вибивали на спідницях різноманітні візерунки. «Все це коштувало не багато і люди жили собі спокійно». За свідченнями автора, серед селян не було потреби ходити на заробітки до міста чи іншого села. Навіть існував певний суспільний осуд заробітчач, оскільки вони виходили за межі контролю сільської громади, і правочестивість їх поведінки в цей період ставилася під сумнів. Існувала можливість найму на роботу до більш заможних односельчан, що оплачувалася у натуральній формі, збіжжям, плугом [Нагірний, 1935 : 13].

Подібний наратив селянського життя був характерний добі романтизму. Проте він більше є авторським баченням ідеального селянського життя, дитячим спогадом ніж дійсністю. Адже пореформене галицьке селянство відчувало недостатність землі, на 1870-ті рр. припадає перша хвиля трудової міграції. Та й сам автор переповідає, як селяни ховали від ревізорів добуту (в обхід державної монополії) сіль.

На окрему увагу заслуговує опис В. Нагірним подій Першої світової війни. Він детально переповідає процес захоплення міста російськими військами, запроваджений ними режим терору, антиукраїнську політику генерала С. Шереметьєва, губернатора Г. Бобринського, полковника жандармерії А. Мезенцева. У місті заборонили діяльність українських товариств, росіяни вишукували українські видання з метою їх конфіскації. Зокрема, львівські видання поезій

Т. Г. Шевченка, але їх завбачливо заховали. Натомість у місті почали видавати пропагандистську газету «Прикарпатська Русь», яка містила наклепи на українців, митрополита Андрія Шептицького, австрійську владу.

«Почалися нічні труси по українських домах, а відбувалися вони все вночі, почавши від 11 години. За трусами пішли арешти невинних людей» [Нагірний, 1935 : 113]. Автор наводить прізвища заарештованих: К. Паньківський, В. Гресяк, С. Федак, М. Заячківського, І. Левицький, секретар «Дністра» Британ. Серед них був і старший син самого автора Євген Нагірний, якого «вивезли до Росії як бранця. Повернутися до Львову він зміг лише через 5 років, у 1920 р.» [Лев, 2000 : 113]. В. Нагірний зазначав, що арешти не передбачали протоколів, офіційних звинувачень чи судових розглядів. Він переповідав показову історію арешту Британа. Останнього заарештували після того, як секретарем було виявлено, після перевірки російською жандармерією, зникнення з каси 18 чи 19 тис. корон. Він зробив зауваження: «Знаєте, панове, що хоча на австрійські власті говориться різне, але такого як тут сталося, не було би» [Нагірний, 1935 : 63]. Після чого його ув'язнили, а пізніше вивезли до Росії.

У його споминах знайшла відображення і загальна ситуація у місті, що характеризувалася атмосферою страху, підозри, постійних наклепів та матеріальної скрути [Нагірний, 1935 : 65].

Після повернення австрійської влади до міста у червні 1915 р., В. Нагірний брав участь у спеціальній комісії по відбудові Галичини, ввійшов до «Товариства опіки над воєнними сиротами», сформованих австрійською владою органів управління [Архів діячів мистецтва та культури ЛНГМ ім. Б. Г. Возницького. Ф. Наг-Лев. Арх. ЛНГМ – 1611. Арк. 1; Архів діячів мистецтва та культури ЛНГМ ім. Б. Г. Возницького. Ф. Наг-Лев. Арх. ЛНГМ – 1669. Арк. 1]. І попри послаблення утисків щодо використання української мови, протистояння між українцями та поляками в політикумі регіону не припинялися. З цим була пов'язана і остання подія, описана у «Зі моїх споминів», що датувалася січнем 1919 р. і полягала у виступі М. Ганкевича з протестом проти захоплення поляками Львова 21 листопада 1918 р.

Висновки. «Зі моїх споминів» Василя Нагірного є важливим історичним джерелом особового походження, що має великий інформаційний потенціал. З урахуванням його суб'єктивності та залучення відповідного наукового-методологічного інструментарію воно може бути використане у наступних дослідженнях життєвого шляху В. Нагірного, його кооперативної та громадської діяльності. «Зі моїх споминів» містить інформацію про політичну ситуацію в Галичині, розвиток українського національного відродження на західноукраїнських землях у другій половині XIX – на початку XX ст., що може розширити та доповнити наукові напрацювання у вказаних напрямках. Авторське бачення буденності сільського життя очевидно репрезентує певний ідеал українського селянства, властивий народовцям. Для відтворення повноти картини подій Першої світової війни є важливим досвід автора її переживання. Загалом більш широке залучення до наукового обігу досліджуваного джерела здатне розширити та доповнити картину історії України другої половини XIX – початку XX ст.

Подяка. Висловлюю щирю вдячність усім членам редколегії журналу за консультації, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Автор не отримав фінансової підтримки для дослідження та публікації цієї статті.

Джерела та література:

Архів діячів мистецтва та культури ЛНГМ ім. Б. Г. Возницького – Архів діячів мистецтва та культури Львівської національної галереї мистецтв ім. Б. Г. Возницького.

Dekker, R. Jacques Presser's Heritage: Egodocuments in the Study of History. *Memoria y Civilización*, 2002. No5. PP.13–37. Retrieved from: <http://www.egodocument.net/pdf/2.pdf>

Wallach, J. J. *Closer to the Truth than Any Fact: Memoir, Memory, and Jim Crow*. Athens, GA: University of Georgia Press, 2008. 192 p. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/288770378_Closer_to_the_truth_than_any_fact_Memoir_memory_and_jim_crow

Витанович, І. (1964). *Історія українського кооперативного руху*. Нью-Йорк: Товариство української кооперації, 624 с.

Жук, А. (1913). *Українська кооперація в Галичині*. Київ: Друкарня Другої артілі, 60 с.

Лев, Х., Філевич, Н. (упор.). (2000). *Нагірні, Леви: Історія родини*. Збірник. Львів: ПП «Скіфія», 164 с.

Лев, Х., Слободян, В., Філевич, Н. (упор.). (2013). *100 церков Нагірних. Частина Перша : Церква Василя Нагірного*. Львів, 132 с.

Нагірний, В. (1935). *Зі моїх споминів*. Львів: Друкарня Наукового товариства імені Т. Г. Шевченка у Львові, 70 с.

Нагірний, В. (1882). Як собі люде в нужді помагають. *Діло*, № 77–80.

.....
Пахолків, С. (2014). *Українська інтелігенція у Габсбурзькій Галичині: освічена верства й емансипація нації*. Львів: Літературна агенція «Піраміда». 612 с.

Iryna V. Piatnytskova

Vasyl' Stus Donetsk National University
PhD (History), Associate Professor (Ukraine)

Memoirs of Vasyl Nahirnyi as a Historical Source

Abstract. The article **aims to** investigate the information capacity of Vasyl Nahirnyi's memoirs based on their comprehensive study, reproduction of the history of their formation, analysis of content and semantic connotations. The **research methodology** is determined by the specifics of working with ego documents and consists in the complex, complementary use of analytical-synthetic, historical-genetic, historical-comparative, biographical, chronological methods of scientific knowledge. When working on the problem, the principles of historicism, objectivity, and complexity were followed, making it possible to comprehensively consider the problem chosen for the study. The **scientific novelty of the work** consists in the integrated study of "From My Memoirs" by Vasyl Nahirnyi as a historical source. Its information potential is determined, which goes beyond the coverage of the biography and social activities of the author and has theoretical and practical significance for the study of the history of Ukraine in the second half of the 19th – early 20th centuries. **Conclusions.** Analysis of the source, based on the specified research tools, has allowed to form and substantiate a number of conceptual provisions related to the time of its creation, determined by the 1914–1919 period, to determine its information potential, which consists in reproducing the life path of Vasyl Nahirnyi, his social and public initiatives, the activities of the Narodovtsi and the development of the Ukrainian national revival in the second half of the 19th – early 20th centuries on Western Ukrainian lands, the general socio-political situation in the region, permits us to reconstruct certain aspects of everyday life in Lviv during the First World War.

Key words: Vasyl Nahirnyi, the history of Ukraine in the second half of the 19th – early 20th centuries, memoirs.

References:

- Arkhiv diiachiv mystetstva ta kultury LNHM im. B. H. Voznytskoho** – Archive of art and culture figures of the Lviv National Art Gallery named after B. G. Woznytskyi [Archive of art and culture figures of the Borys Vosnytskyi Lviv National Gallery]. [in Ukrainian].
- Dekker, R.** Jacques Presser's Heritage: Egodocuments in the Study of History [Jacques Presser's Heritage: Egodocuments in the Study of History]. *Memoria y Civilizaci*, 2002. No5. PP.13–37. [in Spain].
- Wallach, J.** *Closer to the Truth than Any Fact: Memoir, Memory, and Jim Crow* [Closer to the Truth than Any Fact: Memoir, Memory, and Jim Crow] Athens, GA: University of Georgia Press, 2008. 192 p. [in USA].
- Vytanovych, I.** (1964). *Istoriia ukrainskoho kooperatyvnoho rukhu* [History of the Ukrainian cooperative movement]. Niu-York: Tovarystvo ukrainskoi kooperatsii, 624 p. [in USA].
- Zhuk, A.** (1913). *Ukrainska kooperatsiia v Halychyni* [Ukrainian cooperation in Galicia]. Kyiv: Drukarnia Druhoi artili, 60 p. [in Ukrainian].
- Lev, Kh., Filevych, N.** (Comps.). (2000). *Nahirni, Levy: Istoriia rodyny* [Nagirny, Levy: Family history. Collection]. Zbirnyk. Lviv: PP «Skifiia», 164 p. [in Ukrainian].
- Lev, Kh., Slobodian, V., Filevych, N.** (Comps.). (2013). *100 tserkov Nahirnykh. Chastyna Persha: Tserkvy Vasylia Nahirnoho* [100 mountain churches. Part One: Churches of Vasyl Nagirny]. Lviv. 132 p. [in Ukrainian].
- Nahirnyi, V.** (1935). *Zi moikh spomyniv* [From my memories]. Lviv: Drukarnia Naukovoho tovarystva imeni T. H. Shevchenka u Lvovi, 70 p. [in Ukrainian].
- Nahirnyi, V.** (1882). *Yak sobi liude v nuzhdi pomahaiut* [How people in need help themselves]. *Dilo*, № 77–80. [in Ukrainian].
- Pakholkiv, S.** (2014). *Ukrainska intelihentsiia u Habsburzkii Halychyni: osvichena verstva y emansypatsiia natsii* [Ukrainian intelligentsia in Hapsburg Galicia: educated faith and emancipation of the nation]. Lviv: Literaturna ahentsiia «Piramida». 612 p. [in Ukrainian].

Статтю надіслано до редколегії 05.07.2022 р.
Статтю рекомендовано до друку 07.08.2022 р.